

Rasulov Shuxrat Uktamovich

*O'zbekiston Respublikasi Milliy Gvardiya ixtisoslashtirilgan o'quv markazi kata
o'qituvchisi*

Kaptiva733@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada buyuk sarkarda Jaloliddin Manguberdining harbiy san'ati, qo'shin tuzish va boshqarishdagi mahorati, jangovar taktika hamda strategik qarorlarining tarixiy ahamiyati yoritiladi. Unda Jaloliddin Manguberdining mo'g'ullar bosqiniga qarshi kurashdagi jasorati, qo'shinlarning ruhiy tayyorgarligiga bergan e'tibori, tezkor harakatlanish va tabiiy-geografik sharoitlardan unumli foydalanish tajribasi tahlil qilinadi. Shuningdek, uning harbiy merosi bugungi kunda yosh avlodni vatanparvarlik, jasorat va harbiy burchga sadoqat ruhida tarbiyalashdagi o'rni asoslab beriladi.

Kalit so'zlar

Jaloliddin Manguberdi, harbiy san'at, strategiya, taktika, mo'g'ullar bosqini, qo'shin boshqaruvi, vatanparvarlik, jasorat, Parvon jangi, Sind daryosi.

Kirish: O'zbekiston tarixida yurt ozodligi va xalq manfaatlari yo'lida kurash olib borgan buyuk sarkardalar alohida o'rin egallaydi. Ana shunday tarixiy shaxslardan biri Xorazmshohlar davlatining so'nggi buyuk hukmdori Jaloliddin Manguberdidir. U XIII asr boshlarida yuz bergan mo'g'ullar istilosi davrida o'zining jasorati, qat'iyati va yuksak harbiy salohiyati bilan ajralib turgan. Jaloliddin Manguberdi nafaqat hukmdor, balki mohir lashkarboshi, uzoqni ko'ra oladigan siyosatchi va yurt ozodligi uchun kurashgan fidoyi sarkarda sifatida tarixda nom qoldirgan. [1].

Mo'g'ullar bosqini Xorazmshohlar davlatining siyosiy va harbiy hayotiga katta zarba berdi. Bunday murakkab sharoitda Jaloliddin Manguberdi xalq va qo'shinlarni birlashtirishga, dushmanga qarshi kurashni tashkil etishga hamda davlat mustaqilligini saqlab qolishga intildi. Uning harbiy faoliyati o'z davri uchun ilg'or bo'lgan strategik va taktik usullar bilan ajralib turadi. Shu sababli Jaloliddin Manguberdining harbiy san'atini o'rganish nafaqat tarixiy, balki ma'naviy-tarbiyaviy jihatdan ham muhimdir.

Asosiy qism. Jaloliddin Manguberdining harbiy san'ati, avvalo, uning qo'shin tuzish va boshqarishdagi qobiliyatida namoyon bo'lgan. U mo'g'ullar istilosi oqibatida tarqalib ketgan harbiy kuchlarni qayta birlashtirishga harakat qilgan. Sarkarda o'z qo'shini tarkibiga turli qabila va elat vakillarini jalb etib, ularni yagona maqsad yurtni himoya qilish g'oyasi atrofida birlashtira olgan. Bu esa uning siyosiy iroda va tashkilotchilik qobiliyati yuqori bo'lganidan dalolat beradi. aloliddin qo'shin intizomiga

katta e'tibor bergan. U jangchilardan qat'iyat, sadoqat va jangovar tayyorgarlikni talab qilgan. Harbiy yurishlar davrida askarlarning ruhiy holatini mustahkamlash, ularda g'alabaga bo'lgan ishonchni oshirish muhim ahamiyat kasb etgan. Jaloliddin o'zining shaxsiy namunasi orqali askarlarni ruhlantirib turgan. U jang maydonida oddiy askarlar bilan bir safda turib kurashgan, bu esa qo'shin orasida uning obro'sini yanada oshirgan[2].

Sarkardaning harbiy taktikasida tezkorlik va kutilmagan hujum usullari muhim o'rin tutgan. Mo'g'ul qo'shinlari son jihatidan ustun bo'lganligi sababli Jaloliddin ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri uzoq davom etadigan janglardan qochib, dushmanning zaif nuqtalariga zarba berishga intilgan. U kichik va harakatchan qo'shin bo'linmalaridan samarali foydalangan. Bunday bo'linmalar dushman qo'shinining orqa qismlariga hujum uyushtirish, oziq-ovqat va qurol-yarog' ta'minotini izdan chiqarish hamda dushman safida sarosima paydo qilish vazifalarini bajargan.

Jaloliddin Manguberdining harbiy mahorati Parvon jangida ayniqsa yaqqol namoyon bo'lgan. Ushbu jangda uning qo'shini mo'g'ul lashkarlariga qarshi muhim g'alabaga erishgan. Jaloliddin jang maydonining tabiiy sharoitini puxta o'rgangan va undan ustalik bilan foydalangan. U tog'li va notekis hududlarda otliq qo'shinlarning imkoniyatlarini to'g'ri yo'naltirib, dushmanning keng maydondagi ustunligini cheklashga muvaffaq bo'lgan. Parvon jangidagi g'alaba mo'g'ullar qo'shinining yengilmasligi haqidagi tasavvurlarga katta zarba bergan [3].

Jang davomida Jaloliddin o'z qo'shinining joylashuvi va harakatini vaziyatga qarab o'zgartirib borgan. Bu uning moslashuvchan harbiy fikrlash qobiliyatiga ega bo'lganini ko'rsatadi. U dushmanning hujum yo'nalishini oldindan aniqlashga, qo'shin qismlarini o'z vaqtida qayta joylashtirishga va qarshi zarbalarni uyushtirishga erishgan. Bunday harakatlar sarkardaning jangovar tajribasi va chuqur strategik tafakkurini namoyon etadi. Jaloliddin Manguberdi harbiy faoliyatida razvedka va ma'lumot to'plash masalasiga ham katta ahamiyat bergan. Dushmanning soni, joylashuvi, harakat yo'nalishi hamda jangovar imkoniyatlari haqida aniq ma'lumotga ega bo'lish g'alaba uchun muhim omil hisoblangan. Shu bois sarkarda o'z lashkarlarida kuzatuvchilar va xabarchilar faoliyatini yo'lga qo'ygan. Olingan ma'lumotlar asosida u dushmanga qarshi eng maqbul qarorlarni qabul qilgan. [4].

Jaloliddinning harbiy san'atida tabiiy-geografik sharoitdan foydalanish ham alohida o'rin egallaydi. U tog'lar, daralar, daryolar va cho'l hududlarining harbiy jihatdan qulay imkoniyatlarini yaxshi bilgan. Ayniqsa, Sind daryosi bo'yidagi jangda uning jasorati va iroda kuchi yorqin namoyon bo'lgan. Dushman qurshovida qolgan sarkarda o'z yaqinlari bilan daryodan o'tib ketgan. Bu voqea Jaloliddin Manguberdining yengilmas ruhi, qo'rqmasligi va har qanday vaziyatda ham kurashni davom ettirishga tayyor ekanini ko'rsatadi. Jaloliddin Manguberdining harbiy faoliyatidagi asosiy xususiyatlardan biri uning Vatanga sadoqati edi. U davlatning og'ir

vaziyatga tushib qolganiga qaramay, kurashni to'xtatmagan. Uning hayoti xalq ozodligi, yurt mustaqilligi va milliy manfaatlarni himoya qilish yo'lidagi fidoyilik namunasi bo'lib xizmat qiladi. Jaloliddin Manguberdi uchun harbiy g'alaba faqat hududni egallash yoki dushmanni mag'lub etish bilan cheklanmagan, balki xalqning sha'ni va davlatning mustaqilligini saqlash bilan bog'liq bo'lgan. [5,6].

Bugungi kunda Jaloliddin Manguberdining harbiy merosi yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Uning jasorati, qat'iyati, harbiy burchga sadoqati va qiyin vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyati harbiy xizmatchilar hamda yosh avlod uchun ibratdir. Ayniqsa, zamonaviy harbiy ta'lim jarayonida Jaloliddin Manguberdining qo'shin boshqaruvi, jangovar ruhni shakllantirish va taktik qarorlar qabul qilish tajribasidan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa. Jaloliddin Manguberdi o'zbek davlatchiligi tarixida buyuk sarkarda va milliy qahramon sifatida munosib o'rin egallaydi. Uning harbiy san'ati qo'shinlarni boshqarish, jangovar taktika tanlash, dushman harakatlarini oldindan baholash, tabiiy sharoitlardan foydalanish va askarlarning ruhiy tayyorgarligini ta'minlash kabi muhim jihatlarni o'z ichiga oladi. Jaloliddin Manguberdining Parvon jangidagi g'alabasi hamda Sind daryosi bo'yidagi jasorati uning harbiy iste'dodi va matonatini yaqqol ko'rsatadi. U og'ir siyosiy va harbiy sharoitda ham yurt ozodligi uchun kurashni davom ettirgan. Shu jihatdan uning hayoti va faoliyati bugungi avlod uchun vatanparvarlik, jasorat va fidoyilik maktabidir.

Buyuk sarkardaning harbiy merosini chuqur o'rganish, uni ta'lim-tarbiya jarayoniga keng tatbiq etish hamda yoshlar ongida milliy g'urur va Vatanga muhabbat tuyg'ularini shakllantirish muhim vazifalardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shamsiddinov R., Karimov Sh. Vatan tarixi. Toshkent: Sharq nashriyoti, 2010.345.b.
2. Azamat Ziyo. O'zbek davlatchiligi tarixi. Toshkent: Sharq, 2000.215. b.
- 3.An-Nasaviy. Siyrat as-sulton Jaloliddin Mangburni. Toshkent: O'zbekiston, 1999.368.b.
- 4.Mirzo Ulug'bek. To'rt ulus tarixi. Toshkent: Cho'lpon, 1994.360.b.
- 5.O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. Jaloliddin Manguberdi. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi davlat ilmiy nashriyoti.430. b.
- 6.Ahmedov B. Tarixdan saboqlar. Toshkent: O'qituvchi, 1994.280.b.
7. Tuxtamishova, G. K. (2025). TEXNIKA SOHASIDA ZAMONAVIY TA'LIM JARAYONINING TASHKILIIY SHAKLLARI VA MA'RUZALARNING O 'RNI. PEDAGOG, 8(10), 1-4.

8. Karshiyevich, S. K., & Karshiboyevna, T. G. (2024). **TEXNIKA YO'NALISHI TALABALARIGA MUTAXASSISLIK FANLARINI O'QITISHDA ZAMONAVIY INNOVATSION TEXNOLOGIYALARINING AHAMIYATI.** PEDAGOG, 7(11), 11-14.

9. Komilovich, K. S., Karshiboyevna, T. G., & Bahromjon o'g'li, T. M. (2025). **TEXNIKA YO 'NALISHIDAGI TALABALARNING JAMOAVIY FAOLIYATI VA PEDAGOGIK BOSHQARUVNING O 'ZARO BOG 'LIQLIGI.** PEDAGOG, 8(11), 46-51.